

POLİTİK AKTÖR OLARAK 1960'LAR TÜRKİYE GENÇLİĞİ VE TOPLUMSAL PROFİLİ

İbrahim YÜCEDAĞ*
Adnan ÇETİN**

ÖZ

Gençlik tanımı, içinde bulunulan toplumsal yapılara ve zamana göre değişiklik gösterse de gençlik her dönem ve toplumda önemli bir yere sahip olmuştur. AB ve UNESCO gibi uluslararası kurumların üzerinde önemle durduğu gençlik, ülkemiz özelinde de son yıllarda birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmada, 1960-1970 yılları arasında Türkiye'deki üniversiteli genç nüfusun toplumsal profili anlaşılmaya çalışılmıştır. Gençlik hareketlerinin yoğun olduğu bu dönemde bu hareketlere katılan gençliğin toplumsal profilini anlamada önemli çalışmaları olan Özer Ozankaya, Ahmet Taner Kışlalı, Nephân Saran ve Nermin Abadan'ın alan araştırmaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Üniversite gençliğinin, Türkiye'nin 1960'ların çalkantılı dönemlerine etkileri ve profillerinin anlaşılmasının amaçlandığı bu çalışmada, dönemin genç nüfusunun kır-kent dağılımı, anne-baba eğitim düzeyleri, ekonomik gelir durumları ve oy verme davranışı gibi değişkenler incelenmiştir. Söz konusu dönemin üniversite öğrenci gençliği üzerine yapılan alan araştırmalarından yararlanılarak, gençliğin o dönemki toplumsal profili anlaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Türkiye, kır-kent, toplumsal profil, oy verme davranışı

THE SOCIAL PROFILE OF UNIVERSITY YOUTH IN TURKEY

ABSTRACT

Although the definition of youth changes according to the current social structure and space, it has been an important position in society. University youth, which international foundations –EU, UNESCO- overemphasised, particularly in Turkey, has been the subject of several investigations. In this study, the social profile of university youth between 1960-1970 in Turkey has been debated. Özer Ozankaya, Ahmet Taner Kışlalı, Nephân Saran and Nermin Abadan's field researches were examined comparatively. Our aim is understanding what is the impact, historical background and profile of university youth in the unsettled political situation of Turkey in 1960s and 1970s. Therefore, we will analyze some variables such as rural-urban rate, education level of parents, income state, and voting behavior.

Keywords: Youth, Turkey, rural-urban, social profile, voting behavior.

Makale Gönderim Tarihi:05.01.2015, Kabul Tarihi: 07.02.2015

* Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, ibrahimyucedag@yahoo.com.tr

** Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, adncetin@hotmail.com

GİRİŞ

1960-1970 yılları arası, hem dünya hem de Türkiye için hareketli bir dönem olmuştur. Hareketli oluştan kasıt, dünyayı saran bir sol eylemler silsilesinin varlığıdır. Bu hareketler gerek dünyanın Batı kesimini gerekse de Türkiye'yi kısa zamanda etkisi altına almıştır. Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Fransa gibi Batı'lı ülkelerde başlayan ve 1968 Hareketi olarak tanımlanan bu süreç, domino etkisi yaratarak dünyanın neredeyse tüm ülkelerinde etkisini göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde siyahi hareketle birleşen öğrenci hareketleri aynı zamanda sivil haklar hareketiyle daha da güçlenmiş ve ülkede demokratik düzenlemelerin gerçekleştirilmesini beraberinde getirmiştir. Fransa ve İtalya'ya baktığımızda da öğrencilerin öncülük ettiği bu hareket üniversitelerde eğitime ilişkin sıkıntıların düzeltilmesi talebini gündeme getirmiş ve bu sayede yüksek öğretimde reformların gerçekleştirilmesini sağlamıştır. 'Başka bir dünya mümkün' sloganı 1968 hareketinin değişim isteğinin bir ifadesiydi. Dünya genelinde bu harekete öncülük eden toplumsal grup gençliktir. Aktif olarak değişim talebinde bulunmaları, gençlerin alana inmesini ve buna bağlı olarak itiraz taleplerinin görünür kılınmasını sağlamıştır. Bu görünürlüğün etkisi Türkiye'de de kendini göstermiştir.

1960'lı yıllar Türkiye'nin toplum olarak 'sol' siyasal söylemlerle karşılaştığı dönemdir. Dönemin öğrenci liderlerinden Harun Karadeniz 60'ların ilk yarısında gençliğin yaygınlaşan 'sol' yayınlarının etkisi altına girdiğini ifade etmektedir.¹ Bu dönemde yaygınlaşmaya başlayan 'sol' söylem zamanla gençliğin siyasal kimliği olmaya başladı. Bu durum 60'lar üniversite gençliğini önceki dönemlerden farklılaştıran bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemden önce devleti koruyup kollayan idealist gençlik '60'larda siyasallaşarak politik bir aktöre dönüşmüş ve değişim isteğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin siyasi tarihinde 1960-1970 döneminin siyasal aktörü gençliktir. Ancak bu gençliği, homojen bir toplumsal kategoriden çok, farklı türlerden müteşekkil bir sosyal grup olarak görmek gerekmektedir. Bu bağlamda gençliği, kır gençliği, kent gençliği, işçi gençlik işsiz gençlik, yoksul gençlik, öğrenci gençliği gibi tariflerle ele almak mümkündür.

Bu çalışmada 1960-1970 yıllarının 'üniversite gençliği'nin toplumsal profili ele alınmıştır. Çalışma temelde literatür taramasına dayanmakla beraber Özer Ozankaya, Ahmet Taner Kışlalı, Nephân Saran ve Nermin Abadan'ın ampirik araştırmalarının verileri derlenip yorumlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak gençlik olgusu sosyolojik olarak tarif edilmeye çalışılmıştır. Devamında 1960 öncesi Türkiye gençliğinin tarihsel serüveni verilmiş ve değişen misyonu betimlenmeye çalışılmıştır. Son olarak Özer Ozankaya, Ahmet Taner Kışlalı, Nephân Saran ve Nermin Abadan'ın alan araştırmalarının ampirik verileri kullanılarak dönemin üniversite gençliğinin toplumsal profili anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu alan araştırmalarının esas

¹ Harun Karadeniz: *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, Belge Yayınları, 8.Baskı, İstanbul, 1995, s. 43.

alınmasının nedeni dönemin gençliği üzerine ilk çalışmalar olmalarındandır. Söz konusu isimler, gençlik çalışmalarında referans kaynaklar olarak kullanılmaya devam etmektedir.

1. Gençlik Kavramı

Genç veya gençlik kavramları sanayi devrimi ile ortaya çıkmış kavramlardır. Sanayi devriminden önce bireyin yaşamı çocukluk ve yetişkinlik dönemleri olarak iki evreye ayrılırdı. Birey çocukluk evresinden kısa süren bir ritüelle yetişkinlik evresine geçirdi. Ekonomik faaliyetin tarıma dayandığı bu çağlarda çocuk, gücü nispetinde çalışma hayatının içerisindeydi. Fakat sanayi devriminin yarattığı üretim koşulları uzmanlaşmayı da beraberinde getirmiş bu uzmanlaşma olgusu eğitim sürecinin hem toplumsal alana daha çok yayılmasını hem de eğitimin süresinin uzamasını kaçınılmaz kılmıştır. Sanayi devriminin yarattığı bu toplumsal koşullarda çocukluk ile yetişkinlik arasında yeni bir toplumsal kategori olarak gençlik ortaya çıktı. Tarım toplumlarında “minyatür yetişkin” olarak görülen çocuk, sanayileşmeyle birlikte yeni bir tanımlamaya tabi tutulmuş, sanayileşme ve kentleşmeyle değişen üretim standartları, aynı zamanda “üretim sürecine katılmanın alt limitlerine ilişkin düzenlemeler üretmiş ve beraberinde zorunlu eğitimle birlikte uzayan bir çocukluk dönemini getirmiştir.”² Sanayi devrimiyle ortaya çıkan gençlik dönemi ulus devletlerin ortaya çıkması, kentleşme ve eğitim sistemindeki reformlarla süresi uzayan bir dönem olarak toplumsal alanda varlığını sürdürdü.³

Modern toplumun önemli bir toplumsal kategorisi olan gençlik, tanımlanması güç bir kavramdır. Gençliği yaş değişkeni üzerinden tanımladığımızda yaşın alt sınırını ve üst sınırını belirlemek hayli problemlidir. Çünkü bu dönem zamana ve mekâna bağlı olarak uzayıp kısalabilmektedir. Gençliğin tanımlanmasını zorlaştıran bir başka faktör gençliğin bireylerin fazlaca dinamik ve değişime açık oldukları yaş aralığına denk gelmesidir. Bu dinamizmden ötürü gençlik olgusu çok hızlı değişim ve dönüşümler yaşayabilmektedir. Son olarak gençliğin bir toplumsal kategori olarak toplumdan topluma değişebilmesini ve bu toplumsal kategorinin içeriğinin çok çeşitli (kır gençliği, kent gençliği, çalışan gençlik, işsiz gençlik, öğrenci gençlik, üniversite gençliği vb.) olmasını gençliğin tanımlanmasını güçleştiren diğer bir faktör olarak ifade edebiliriz.⁴

² Kezban Çelik, “Genç Olmak Zor İş”: Türkiye’de Genç Olmayı Etkileyen Bazı Unsurlar”, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Y: 1, C: 1, S: 1, 2013-1, s. 29-30.

³ Leyla Neyzi: “Nesne ya da Özne? Türkiye’de ‘Gençliğin’ Paradoksu”, Ben Kimim: Türkiye’de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik, Çev. Hande Özkan, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2011, s. 104-105, Demet Lüküslü: *Türkiye’de Gençlik Miti*, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013, s. 19-20, Demet Lüküslü: “Farklı Kitaplardan Farklı Açılardan ‘Gençlik’ Analizleri”, *Birikim*, S: 196, s. 69-70, Kezban Çelik: “Genç Olmak Zor İş: Türkiye’de Genç Olmayı Etkileyen Bazı Unsurlar”, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1, C: 1, S: 1, 2013, s. 29-30, Bekir S. Gür vd: *Türkiye’de Gençlik Profili*, Seta Yayınları, Ankara, 2012.

⁴ Nazmi Avcı: *Toplumsal Değerler Ve Gençlik*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007, s. 99, Ahmet T. Kışlalı: *Öğrenci Ayaklanmaları*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974, s. 15. Yörük Kurtaran vd: “Gençler Hakkında, Gençler İçin, Gençlerle”, Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları (İç), Der: Nurhan Yentürkv, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, 2012. İstanbul, s. 4-6, Ferhat Kentel: “Türkiye’de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası”, *Birikim*, S. 196, s. 13, Ayça Alemdaroğlu: “Bir ‘İmkan’ Olarak Gençlik”, *Birikim*, S.196, s. 23.

Gençlik olgusu içeriği itibariyle çeşitlilik arz ettiği için farklı gençlik tanımları yapmak mümkündür. Bu tanımlar biyolojik, sosyo-ekonomik ve psikolojik olarak sınıflandırılabilir. *Biyolojik yaklaşıma* göre zaman toplumsal farklılaşmanın ve bölünmelerin belirleyicisi olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda gençlik, yaş değişkeni üzerinden belirlenmektedir. *Sosyo-ekonomik yaklaşıma* göre, gençlik bir kelimedenden ibarettir ve ancak sınıfsal farklılıklar içinde ele alınabilir. Yani gençlikten değil gençliklerden söz edebiliriz. *Psikolojik yaklaşım* ise yukarıdaki iki yaklaşımın bir sentezidir. Bu yaklaşıma göre gençlik her ne kadar farklı sosyo-ekonomik kökenlerden gelse de aynı toplumsal şartlarda yetişmelerinden kaynaklı kimi ortak his, değer ve yargılara sahiptir.⁵

Öte yandan gençlik tanımlarını *toplumsal inşacı* ve *toplumsal inşacı olmayan* şeklinde sınıflandıranlar da mevcuttur. Toplumsal inşacı kurama göre gençlik kategorisi, toplumsal ve tarihsel dinamikler tarafından kurulmaktadır.⁶ Bu yaklaşım, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik değişkenlerin gençlik olarak tanımlanan kategoriye toplumsal yapı içerisinde inşa ettiğini ileri sürerek, özcü tanımlamalara karşı durur. Nasıl ki “kadınlık” ve erkeklik” tanımları üzerinden “kadınlıklar” ve “erkeklikler” inşa ediliyorsa aynı şekilde gençlik, yaşlılık benzeri kategoriler de toplumsal süreçlerle inşa edilmektedir.⁷ Toplumsal inşacı olmayan yaklaşımlar ise gençliği insan yaşamının doğal bir evresi olarak kabul ederler. Bu yaklaşıma göre gençlik çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş süreci olarak kabul edilir.

Gençlik sosyolojisindeki tartışmalar gençliğin homojen bir kategori olmadığını dolayısıyla genel geçer bir tanımının da olamayacağını göstermektedir. Ancak BM ve AB gibi uluslararası örgütlerin gençliğe ilişkin raporlarında 15-29 yaş aralığındaki bireyler genç olarak tarif edilmektedir.

2. 1960'lara Gelirken: Tarihsel Arka Plan

1960-1970 arası dönem gençliğin siyasal/ideolojik konumlarında kırılmaların olduğu bir dönemdir. Bu kırılmaların daha iyi anlaşılabilmesi için gençliğin 1960 öncesi durumuna bakmak yerinde olacaktır. Osmanlı'da gençliğin bir aktör olarak siyasal alanda görünür olması 19. yüzyıla denk gelmektedir. 19. yüzyılda ‘gençlik’ ülkenin çöküşüne karşı yeni alternatifler önererek siyasal alanda varlık gösteriyordu. 17. yüzyılda ilk toprak kaybını yaşayan Osmanlı, 19. yüzyıla gelindiğinde ölüm döşegindeki ‘hasta adam’ haline gelmişti. Gençlik, bu çöküşün çaresini sistem değişikliğinde buluyordu. Onlara göre Osmanlı İmparatorluğu bir an evvel meşrutiyet sistemine geçmeliydi. Nitekim 1908’de ilan edilen II. Meşrutiyet’e kadar dönemin önemli gençlik grupları olan Genç Osmanlılar ve Jön Türkler bu taleplerini güçlü bir şekilde dile getirdiler.

Temel arzuları Osmanlı'nın çöküşünü durdurmak olan Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler gibi gençlik örgütlerinin meşrutiyet veya özgürlük talepleri bu anlamda oldukça pragmatikti. Meşrutiyet'in Osmanlı'nın parçalanmasına engel olacağını düşünüyorlardı. Bundan dolayı Osmanlı'nın son dönemlerinde muhalefet hareketi olarak karşımıza çıkan gençlik, bu

⁵ Ferhat Kentel: a.g. m, s.13-14, Demet Lüküslü: a.g.e, s. 186.

⁶ Kezban Çelik: a.g.m, s. 28.

⁷ Hamza Aktan: “Olmaya ‘Gençlik’ Cihanda”, *Birikim*, S. 196, s. 52.

dönemde devleti kurtarma misyonuyla hareket ediyordu. Şerif Mardin'in de belirttiği gibi bunlar kendilerini 'içtimai tabip' olarak görüyorlardı; bunun için hasta Osmanlı'yı tedavi etmek ve kurtarmak birinci gayeleri idi.⁸

Osmanlı'nın son dönemlerinde zaman zaman askeri okulların da muhalefet hareketlerine katıldıklarını görmekteyiz. 1902'de kurulan İhtilalci Askerler Cemiyeti'nin faaliyetleri bu noktada örnek gösterilebilir. Bu cemiyetin, "Sultan Abdülhamit idaresine karşı tenkitte bulunmak; memleketin duçar olduğu tehlikeleri şerh ve izah eylemek; bu elim vaziyete bir an evvel nihayet vermek için ordu zabitleri arasında birlikler, fikir teşekkülleri husulüne çalışmak ve Kanun-u Esasi'nin yeniden ilanına müsait bir zemin hazırlamak" amacıyla kurulduğu beyan edilmiştir.⁹

Cumhuriyet öncesi gençlik hareketlerinin motivasyonunun ülkeyi kurtarmak oluşuna benzer şekilde Osmanlı'nın kendisinin de gençler hakkındaki tutumu çok farklı değildi. Gençlere kurtarıcı gözüyle bakılıyordu. Özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde Batı'ya gönderilen öğrencilere en çok bu misyon yüklenmişti. Bu öğrenciler üzerinden Batı'dan aktarılan bilgi, teknik ve düşüncelerin Osmanlı'nın çöküşünü durduracağı varsayılıyor ve bu amaçla da yurtdışına çok sayıda öğrenci gönderilerek gelişmişliğin/modernliğin anlaşılmasına çalışılıyordu.¹⁰

İmparatorluk dağılıp yerine Cumhuriyet kurulduktan sonra gençler kurtarıcı pozisyondan korumacı pozisyona geçtiler.¹¹ Atatürk, "Türk genci, devrimlerin ve rejimin sahibi ve bekçisidir." diyordu. Gençlik cumhuriyetin ilk 30-40 yılında rejimin koruyucusu olma misyonunu eksiksiz yerine getirdi. Bu dönemde kurulan Darülfünun Talebe Birliği, Milli Türk Talebe Birliği ve İleri Gençlik Birliği gibi gençlik örgütleri hiçbir zaman rejimin karşısında olmadılar.¹²

Cumhuriyetin kuruluşundan 1960'lara kadar gençlik hareketleri cumhuriyetin kuruluş ideolojisine paralel bir tavır içerisinde gelişme gösterdi. Milli Talebe Birliği'nin 'yerli malı kullanalım' kampanyaları, vatandaş Türkçe konuş kampanyaları, (1928), Sofya'da Türk mezarlığının tahrip edilmesi üzerine gençlerin protesto yürüyüşleri gerçekleştirmesi (1934), Hatay için yapılan mitingler (1937), Rusların şark vilayetlerini istemesi üzerine Ankara'da yapılan mitingler (1946), DP hükümetinin politikalarına karşı gerçekleşen 27-29 Nisan Olayları (1960) bu minvalde değerlendirilebilecek eylemlerdir.¹³ Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayıp 1946'da çok partili sistemle biten dönemde gençlik Atatürk devrimlerinin koruyucusu olma güdüsüyle hareket etmiştir. Bu dönemde gençlik siyasal rejimin değerlerinin kendisinde hayat bulduğu 'güçlü' bedeni temsil ediyordu.

⁸ Şerif Mardin: *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 305.

⁹ Muammer Taylak: *Saltanat, 2. Meşrutiyet ve 1.Cumhuriyet'te Öğrenci Hareketleri*, Başnur Matbaası, Ankara, 1969.

¹⁰ Yurtdışına gönderilen öğrencilerle ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz. Aynur Erdoğan: *Yurtdışı Eğitim ve Türk Modernleşmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2013.

¹¹ Demet Lüküslü: a.g. e, s. 27.

¹² Özcan Köknel: *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği*, Bozok Matbaası, İstanbul, 1970, s. 185.

¹³ Özcan Köknel: a.g. e, s. 187-188.

1946'da çok partili siyasal sisteme geçildikten sonra birçok siyasal parti kuruldu. Bunlardan biri de Adnan Menderes öncülüğündeki Demokrat Parti'ydi. 1950 seçimlerinde DP yüksek bir oy oranıyla iktidara geldi. 'Rejimin yılmaz bekçileri' olan gençler 1950-1960 yani DP iktidarı döneminde rejimi DP'ye karşı 'korumaya' koyuldular. DP'nin iktidara geldiği ilk yıllarda başlayan gençlik itirazları 1960'ta DP'nin darbeyle iktidardan uzaklaştırılmasına kadar devam etti. 27-29 Nisan Olayları¹⁴ olarak bilinen gençlik protestolarının üzerinden bir ay geçmeden ordu 27 Mayıs'ta yönetime el koydu. Böylece Türk siyasetinde DP dönemi kapanmış Türkiye'de büyük dönüşümlerin yaşandığı 60'lı yıllar başladı.

1960'ları hazırlayan en önemli iç mesele yeni iktidar seçkinleri ile eski iktidar seçkinleri arasındaki mücadeleydi. 1950 yılında yapılan seçimlerle iktidar el değiştirmiş, halk-devlet ilişkileri, dinsel oluşumlar, alt yapı kurumları yeni boyutlar kazanmıştır. Yaşanan bu dönüşümlerin sonucunda eski iktidar seçkinleri milli gelirden daha az pay almaya başlamışlardır. Bundan dolayı DP iktidara geldikten sonra hoşnutsuzluklar dillendirilmiş, DP iktidarının daha ilk günlerinde darbe söylentileri dolaşmaya başlamıştır. Nihayetinde 27 Mayıs 1960'ta DP askeri darbe ile iktidardan indirilmiştir.¹⁵ 27 Mayıs darbesinin arka planında iktidar seçkinlerinin mücadelesi olsa da Türkiye'yi darbe sürecine götüren somut göstergeler yukarıda da sözünü ettiğimiz 27-29 Nisan 1960 tarihinde yaşanan öğrenci olaylarıdır.

Gençlik, 27-29 Nisan olayları ile darbe gerekçelerinin oluşmasına ön ayak oldu. Gençlik darbeye giden yolda işleri kolaylaştırıcı bir işlev yerine getirdiği için darbeden sonra özgürlüğü getiren ikinci güç (birinci güç, orduydü) olarak görülmeye başlandı. 27 Mayıs'ın birinci yıl dönümünde yapılan konuşmalarda bunu çok açık bir şekilde görebiliyoruz. İstanbul Valisi ve aynı zamanda İstanbul Belediye Başkanı Tümgeneral Refik Tulga öğrencilere "Aydın Türk gençliğinin hürriyet meydan muharebesini kazandığı 28 Nisan, gazilerin ve şehitlerinle sonsuza kadar ayakta kal" diyerek sesleniyordu.¹⁶ Milli Birlik Komitesi darbeden sonra 27 Nisan olaylarındaki tavırlarından dolayı birçok uygulama ile gençleri ödüllendirdi. Lise mezunu gençlere yedek subaylık ve öğretmenlik hakkı verildi, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı'na radyoda yayın yapma olanağı sağlandı.

1960'la beraber Türkiye siyasal tarihinde önemli kırılmalar yaşanmıştır. 27 Mayıs 1960 darbesi ile DP iktidarı sonlandırılmıştır. Dönemin başbakanı Menderes ve iki eski bakan

¹⁴ 27-29 Nisan Olayları: 27 Nisan'da İstanbul'da Marmara Öğrenci Lokalinde, Tıp Talebeleri Cemiyeti'nin genel kurul toplantısı vardı. Aynı günlerde Güney Kore'de yaşanan öğrenci hareketlerinde hayatını kaybeden bir öğrenci için başsağlığı mahiyetinde bir telgraf çekilmesi önerildi. Polisin başsağlığı metnini almak istemesi üzerine polislerle öğrenciler arasında arbede çıktı ve polisler bazı öğrencileri emniyet müdürlüğüne götürdüler. Bunun üzerine öğrenciler 28 ve 29 Nisan günlerinde sokaklara dökülmeye karar verdiler. Bu tarihlerdeki öğrenci eylemlerinde polisler öğrencilere karşı çok sert müdahalelerde bulundu. Öğrencilerden ağır şekilde yaralananlar oldu. Alpay Kabacalı'ya göre 28-29 Nisan'da İstanbul'da, 29-30 Nisan'da Ankara'da yaşanan olaylar Türkiye'deki öğrenci hareketlerinin en büyük gösterisi olmasının yanında 27 Mayıs askeri darbesine yol açan en önemli etkenlerin başlıcalarındandır. Alpay Kabacalı: **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, Gürer Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2007, s.123.

¹⁵ H. Bayram Kaçmazoğlu: *27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri*, Birey Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul, 2000, a.g.e, s.33-34.

¹⁶ Alpay Kabacalı: a.g. e, s. 157-159.

idam edilmiştir. Darbeden sonra özgürlükçü ve sol değerlere açık bir anayasa olarak tarif edilen 1961 Anayasası yürürlüğe konmuştur. Özellikle dinamik bir toplumsal kategori olan gençlik de bu dönemde dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm gençlik hareketlerinde olduğu gibi gençliğe dair algılarda da yaşanmıştır. Gençlik hareketleri hem daha fazla yoğunlaşmaya hem de daha dönüştürücü olmaya başlamıştır. 1960 öncesinde devleti koruyup kollayan idealist gençlik 1960'larda kentli toplumsal muhalefete paralel olarak siyasallaşmış romantik bir gençliğe dönüşmüştür.¹⁷ Dahası Leyla Neyzi'ye göre bu dönemde gençlik ulusa yönelik bir tehdit olarak yeniden kurgulanmıştır.¹⁸ Başka türlü ifade edilirse, kuruluş yıllarında cumhuriyetin geleceğinin emanet edildiği gençlik, 1960 sonrasında cumhuriyet için başlıca 'tehlike' veya 'sorun' olarak görülmeye başlanmıştır.¹⁹

Giderek güç kazanan gençlik, 1960-1965 yılları arasında 27 Mayıs'ın getirdiği kazanımları muhafaza etme görevini üstlenmiştir. 1965'te Adalet Partisi'nin iktidara gelmesi gençlerde büyük bir hayal kırıklığı yaşatmış ve tutumları siyasal iktidar karşıtlığına dönüşmüştür. 1965'ten sonra öğrenci muhalefetine temel argümanları ülke ve üniversite sorunları olmuştur. Öğrenciler 1964 yılında üniversite harçlarının arttırılmasına karşı bir bildiri yayınladılar. Bu bildiri de üniversite içi problemlere yer veriliyordu. Bu tarihten başlayıp 1968'e kadar öğrencilik koşulları ile ilgili birçok boykot, işgal, yürüyüş gerçekleştirildi. Bu eylemlerdeki ortak talep üniversite reformuydu. Türkiye'deki öğrenci hareketinin talepleriyle Amerika ve Avrupa'da gerçekleşen öğrenci hareketlerinin taleplerine bakıldığında aralarında birçok benzerliklerin olduğu görülmektedir. Zira Almanya, Fransa ve İtalya örneklerine bakıldığında öğrencilerin eğitime ilişkin taleplerinin Türkiye'deki taleplerin neredeyse bire bir aynısı olduğu ifade edilebilir.²⁰

1964'ten başlayarak 1968'e kadar üniversite içi sorunlarla ya da öğrencilik koşulları ile ilgili sayısız boykot ve işgal olayı gerçekleştirildi. Bir anlamda bu eylemler 1968 Öğrenci Hareketleri için bir hazırlık aşaması oldu. 1968 öncesinde öğrenci hareketleri ile ortaya konan talepler daha çok eğitim sistemi ile ilgiliydi. Ancak 1968'den sonra gençlik kurtuluşun sadece eğitim sisteminin dönüşmesinde değil sistemin topyekün değişmesinde olduğuna kanaat getirdiler. Bu tarihten sonra öğrenci muhalefetine merkezi söylemi ülke problemleri olmaya başlamıştır.²¹

1960-1970 yılları arasında siyasal tartışmaların baş aktörü olan gençlik, bu dönemde dönüştürücü bir güç olduğunu ortaya koyabilmiştir. 1960 öncesinde siyasal rejimin koruyucusu olarak hareket eden gençlik bu dönemden sonra giderek radikalleşmiş ve zamanla

¹⁷ Ferhat Kentel: a.g. m, s. 11.

¹⁸ Leyla Neyzi: a.g.e, s. 105.

¹⁹ Fulya Gürses ve Hasan Basri Gürses: *Dünya'da ve Türkiye'de Gençlik*, Der Yayınları, İstanbul, 1979, s. 352.

²⁰ Alain Touraine, *The May Movement: Revolt and Reform*, Translated by Leonard F. X. Mayhew, New York, Random House, 1971; Paolo Jedlowski, "Becoming A Sociologist in Italy", *The Disobedient Generation: Social Theorist in the Sixties*, Edt. by Alan Sica and Stephen P. Turner, Chicago, The University of Chicago Press, 2005, s. 141-155.

²¹ Ahmet Taner Kışlalı: s. 51; Nephân Saran: *Üniversite Gençliği*, İÜEF Yayınları, İstanbul, 1975, s. 1, 69, 123; Nermin Abadan: "The Politics of Student and Young Workers in Turkey", Varna Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi; Akt: Ahmet Taner Kışlalı: a.g. e, s. 64.

şiddet eylemlerine başvurmuştur. İlk zamanlar, öğrencilik koşulları, öğrenci- öğretim üyesi ilişkileri, sınav yönetmeliği, karar alma süreçlerine katılım²² gibi problemlerle başlayan öğrenci hareketleri 1960'ların sonunda ülke sorunlarını merkezine alan bir siyasal harekete dönüşmüştür.

4. 1960'lı Yıllar Üniversite Gençliği Ve Toplumsal Profili

Bir sosyal grubun/katmanın toplumsal profili, o sosyal grubun siyasal faaliyetlerinin yönünü tayin etme noktasında önemli bir etkidir. 1960-1970 arası dönemde Türk siyasetinin önemli bir aktörü olan üniversite gençliğinin toplumsal profili böyle bir anlayıştan yola çıkılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla söz konusu dönemde yapılmış dört çalışmanın nicel verilerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmaları basıldıkları yıllara göre şu şekilde sıralayabiliriz: İlk çalışma, Nermin Abadan'ın 1961 yılında basılan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve ODTÜ İdari İlimler Fakültesi öğrencilerinin serbest zaman faaliyetlerini ele alan *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri*'dir. Bu çalışmanın nicel verileri 1959 yılında toplamda 426 öğrenciye uygulanan anketlerden elde edilmiştir. İkinci çalışma, Ankara üniversitesi öğrencilerinden 317 kişiye uygulanan ve üniversite öğrencilerinin siyasal yönelimlerini irdeleyen Özer Ozankaya'nın *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*'dir. Ozankaya'nın çalışması 1966 yılında basılmış, çalışmanın alana dair kısmı ise 1964-1965 eğitim ve öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Üçüncü çalışma ise Nephhan Saran'ın öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları ile öğrenci hareketlerine katılımları arasındaki ilişkinin anlaşılmasına çalışıldığı, *Üniversite Gençliği* adında, 1975 basımı, 197 öğrenci ile yapılan anketlere dayanan çalışmadır. Çalışmanın alan kısmı 1970-1971 yıllarında gerçekleştirilmiştir ve örneklemi İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Nicel verilerinden yararlanılan son çalışma ise Ahmet Taner Kışlalı'nın 1974 basımı *Öğrenci Ayaklanmaları* adlı çalışmasıdır. 1969-1970 yılında yapılan çalışma Hacettepe Üniversitesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi öğrencilerinden 266 kişiye uygulanan anketlere dayanmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde yukarıda sözü edilen çalışmalar üzerinden öğrencilerin toplumsal profilleri anlaşılmasına çalışılacaktır.

Nermin Abadan'ın çalışmasında Ankara Üniversitesi öğrencilerinin % 45'nin baba mesleği devlet memurluğu veya subaylık, % 28'nin serbest meslek, esnaflık veya tüccarlık, % 16'sının işçi veya çiftçilerden oluştuğu görülmektedir. ODTÜ öğrencilerinin ise % 40'nin baba mesleği devlet memurluğu veya subaylık, % 39'u serbest meslek, esnaflık veya tüccarlık ve % 10'nun ise işçi veya çiftçiler oluşturmaktadır.²³ Baba mesleğinin dağılımı Özer Ozankaya'nın çalışmasında ise şöyledir: Ankara Üniversitesi öğrencilerinin babalarının meslekleri % 53'u devlet memurluğu veya subaylık, % 19'u serbest meslek, esnaflık veya tüccarlık ve % 20'si ise çiftçilik veya işçilik şeklinde dağılmaktadır.²⁴ Nephhan Saran'ın

²² Server Tanilli: "98'de, 68'li Olmak", 68'in 30. Yılı Dünya Gençlik ve Türkiye Sempozyumu, 68'liler Vakfı Yayınları, İstanbul,1998, s. 19.

²³ Nermin Abadan: *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri*, AÜSBF Yayınları. Ankara, 1961.s. 18.

²⁴ Özer Ozankaya: *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, SBF Yayınları, Ankara, 1966, s. 21

çalışmasında İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin baba meslekleri % 31 devlet memurluğu veya subaylık, % 50'ye yakını da serbest meslek, esnafılık, tüccarlık, işçilik veya çiftçilik şeklinde dağılmaktadır. Aynı çalışmada İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencilerinin baba meslekleri % 32 devlet memurluğu veya subaylık % 66'sı da serbest meslek, esnafılık, tüccarlık, işçilik veya çiftçilik şeklinde dağılmaktadır.²⁵ Ahmet Taner Kışlalı'nın Hacettepe ve Atatürk üniversiteleri öğrencilerine uyguladığı anketlerde baba meslekleri % 44 devlet memurluğu veya subaylık, % 23 serbest meslek, esnafılık veya tüccarlık % 25'nin ise işçilik veya çiftçilik şeklinde bir dağılım sergilemektedir.²⁶

'Meslek' olgusu Weberyen tabakalaşma çalışmalarında önemli bir sınıfsal göstere olarak kabul görmektedir.²⁷ Denis Gilbert, orta sınıfı üst orta sınıf ve orta sınıf olmak üzere iki kategoriye ayırır. Üst orta sınıfta üst düzey yöneticiler, profesyoneller, orta büyüklükte iş sahipleri yer alırken orta sınıfta alt düzey yöneticiler, yarı-profesyoneller, zanaatkarlar, ustabaşılar, satış temsilcileri yer almaktadır.²⁸ Yukarıda verilen ampirik bilgilerden yola çıkarak söz konusu dönemin üniversite öğrencilerinin sınıfsal olarak 'orta sınıfa' mensup olduklarını söyleyebiliriz.

Öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumlarına baktığımızda Ankara Üniversitesi öğrencilerinin ailenin aylık gelir dağılımı şöyledir: Aylık geliri 500 TL'den az olan öğrencilerin oranı % 23, 500-1000 TL arası olanlar % 27, 1000-2000 TL arası olanlar % 34 ve 2000 TL ve üstü olanlar % 14 olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁹ İstanbul Üniversitesi öğrencilerin ailelerinin aylık gelirlerinin ortalaması yaklaşık olarak 2500 TL, İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencilerinin ailelerinin aylık gelirlerinin ortalaması ise yaklaşık olarak 1760 TL olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰ Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin aile aylık geliri 500 TL'den az olanlar % 12, 500-1000 TL arası % 21, 1000-2500 TL arası % 45 ve 2500 TL ve üstü aylık geliri olanlar ise % 23'lük bir orana sahiptirler. Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin aile aylık geliri 500 TL'den az olanlar % 32, 500-1000 TL arası % 35, 1000-2500 TL arası % 16 ve 2500 TL ve üstü aylık geliri olanlar ise % 8'dir.³¹

1965 TÜİK verilerine göre o dönemde kişi başına düşen GSMH, 2. 901 TL'dir.³² Bu ekonomik göstereye ay bazında bakıldığı zaman öğrencilerin orta ve üst gelir gruplarından olduğu görülecektir. Sınıfsal statünün yıllık gelir üzerinden belirlendiğini ifade eden Korkut Boratav, en düşük % 20'lik gelir düzeyinin ve en yüksek % 20'lik gelir düzeyinin dışında kalan % 60'lık gelir düzeyine sahip bireylerin orta sınıfa mensup olduklarını ifade eder.³³ Bu

²⁵ Nephân Saran: a.g.e, s. 147.

²⁶ Ahmet Taner Kışlalı: a.g.e, s. 129.

²⁷ Zerrin Aslan: "Geçmişten Bugüne Eleştirel Bir Orta Sınıf Değerlendirmesi", *Toplum ve Demokrasi*, Yıl 6, Sayı 13-14, Ocak-Aralık, 2012, s. 59.

²⁸ Denis Gilbert: *The American Class Structure In An Age Of Growing Inequality*, Thomson/Wadworth, Belmont, 2003.

²⁹ Özer Ozankaya: a.g.e, s. 21

³⁰ Nephân Saran: a.g.e, s. 53.

³¹ Ahmet Taner Kışlalı: a.g.e, s. 177.

³² TÜİK, İstatistik Göstergeler, <http://www.tuik.gov.tr>.

³³ Korkut Boratav: *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar Ve Bölüşüm*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995.

durum dönemin üniversite gençliğinin ailelerinin orta sınıfa mensup olduğu tezini güçlendirmektedir.

Ankara Üniversitesi öğrencilerinin babanın eğitim durumuna göre dağılımı şöyledir: Eğitimsiz % 12, ilkokul mezunu % 22, ortaokul mezunu % 14, lise mezunu % 21, Üniversite mezunu % 28 şeklindedir.³⁴ Hacettepe ve Atatürk Üniversitelerinde öğrencilerin babalarının eğitim durumu şöyle bir dağılım göstermektedir: eğitimsiz % 25, ilkokul mezunu % 23, ortaokul mezunu % 14, üniversite mezunu % 24.³⁵ İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin babalarının eğitim durumu, eğitimsiz % 10, ilkokul mezunu % 30, ortaokul mezunu % 20, lise mezunu % 18, Üniversite mezunu % 22 şeklindedir. İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencilerinin babalarının eğitim durumu, % 14 eğitimsiz, % 37 ilkokul mezunu, % 16 ortaokul mezunu, % 20 lise mezunu, % 19 üniversite mezunu şeklindedir.³⁶

Öğrencilerin babalarının yaklaşık % 25'i üniversite mezunudur. TÜİK verilerine göre toplam erkek nüfusun % 35.90'nı okur-yazar dahi değildir.³⁷ Dolayısıyla dönemin üniversite gençliğinin eğitim düzeyi yüksek toplumsal katmanlardan geldiği söylenebilir.

Ankara Üniversitesi öğrencilerinin ailelerinin ikamet ettikleri yerlerin dağılımı, şehir % 72, kasaba, % 13, köy % 12 şeklindedir.³⁸ Abadan'ın çalışmasında da İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin yaklaşık % 50'si büyük şehirlerde ikamet ettiğini belirtmiştir.³⁹ Kışlalı'nın verileri göz önünü alındığında Hacettepe Üniversitesi'nde de kent kökenli öğrencilerin oranı yüksek çıkmaktadır. Ancak bu oran Atatürk Üniversitesi'nde diğer üniversitelere oranla daha düşüktür.⁴⁰ Saran'ın çalışmasında da gerek İstanbul Üniversitesi gerekse İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencilerinin ailelerinin ikamet ettikleri yerler % 70'in üzerinde kentler çıkmıştır.⁴¹ 1965 TÜİK verilerine göre kent nüfusu 10.806.000 iken köy nüfusu 20.585.000 kişidir.⁴² Söz konusu dönemde köy nüfusu, kent nüfusunun iki katı olmasına rağmen üniversite gençliğinin yaklaşık % 70'i kentlerden gelmektedir. Böylece dönemin üniversite gençliğinin kent kökenli olduğu ifade edilebilir.

Ankara Üniversitesi öğrencileri ile yaptığı alan çalışmasında, 317 öğrenci ile görüşen Ozankaya, öğrencilerin siyasi tercihlerinin başında % 47 ile CHP, ikinci sırada % 12 ile AP ve üçüncü sırada ise % 6 ile TİP gelmektedir.⁴³ Hacettepe Üniversitesi'nde ise siyasi parti tercihleri CHP % 38, TİP % 7 ve AP % 4 şeklinde bir sıralama arz etmektedir. Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin toplumsal kökenleri diğer üniversite öğrencilerine göre

³⁴ Özer Ozankaya: a.g.e, s. 22.

³⁵ Ahmet Taner Kışlalı: a.g.e, s. 132.

³⁶ Nephân Saran: a.g.e, s. 142.

³⁷ TÜİK, İstatistik Göstergeler, <http://www.tuik.gov.tr>.

³⁸ Özer Ozankaya: a.g.e, s. 23.

³⁹ Nermin Abadan: a.g.e, s. 16.

⁴⁰ Ahmet Taner Kışlalı: a.g.e, s. 133

⁴¹ Nephân Saran: a.g.e, s. 130.

⁴² TÜİK, İstatistik Göstergeler, <http://www.tuik.gov.tr>.

⁴³ Özer Ozankaya: a.g.e, s. 75.

farklılaştığı için siyasal tercihlerde de bir farklılaşma görmekteyiz. Burada öğrencilerin siyasal tercihleri AP % 36, CHP % 26 ve MHP % 3 şeklinde bir sıralama arz etmektedir.⁴⁴

Bu ampirik verilerde iki önemli nokta ön plana çıkmaktadır. Birincisi, merkezdeki üniversite gençliğinin siyasal tercihleri ile taşradaki üniversite öğrencilerinin siyasal tercihlerinde büyük bir fark olduğudur. İkinci önemli nokta ise siyasal tercihlerinin yüksek oranda CHP'den yana olmasıdır. CHP, cumhuriyetin kurucu kadroları tarafından kurulmuş ve 1946'ya kadar devletin yönetimini üstlenmiş bir partidir. Uzun yıllar Türkiye'yi 'muasır medeniyetler seviyesine çıkartma'nın ve devrimleri halka taşımanın önemli bir aracı olarak görülmüştür. Modernist ve seküler bir parti olduğu görülen CHP aslında Atatürkçülüğün vücuda geldiği bir siyasal organizasyondur. Buradan yola çıkarak merkezde yer alan Ankara ve Hacettepe üniversitelerindeki üniversite gençliğinin politik olarak CHP'ye, Atatürk üniversitesi öğrencilerinin ise daha muhafazakar bir parti olan AP'ye sempati ile baktığı anlaşılmaktadır.

Abadan'ın Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve ODTÜ İdari İlimler Fakültesi'nde yaptığı araştırmalarda en çok okunan üç gazete de sırasıyla Cumhuriyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi ve Ulus Gazetesidir.⁴⁵ Ozankaya'nın yine Ankara Üniversitesi'nde yaptığı araştırmada en çok okunan gazeteler sırasıyla Milliyet Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi ve Hürriyet Gazetesidir.⁴⁶ Üniversite gençliğinin gazete tercihleri siyasal tercihleri ile paralellik arz etmektedir. Cumhuriyet Gazetesi'nin isim babası Atatürk'tür. Bu gazete cumhuriyet tarihi boyunca 'çağdaş' değerlerin savunuculuğunu yapmıştır. Ulus Gazetesi yaygın olarak CHP'nin yayın organı olarak bilinir. Politik olarak CHP'ye yakın olan üniversite gençliğinin günlük gazete tercihleri de CHP ideolojisine yakın gazetelerden yana olmaktadır.

Ozan Özerkaya'nın çalışmasında ortaya çıkan verilere göre dönemin üniversite gençliğinin 'seçkin' bir tutumunun olduğu görülmektedir. Öğrenciler, % 36 gibi yüksek bir oranla 'halk tarafından idare' sisteminden 'halk için idare'yi doğru bulduğunu ifade etmiştir. Aynı çalışmada "tahsilli kimselerle tahsilsiz kimselerin eşit oy hakkına sahip olmalarına taraftar mısınız" sorusuna % 37 evet cevabını verirken; % 51'i de hayır cevabını vermiştir.⁴⁷ 60'lardaki üniversite gençliğinin 'seçkin' tavrının tarihsel bir arka planı vardır. 19. yüzyıldan bu yana Harbiye, Tıbbiye ve Mülkiyeli öğrenciler siyasal konularda söz söyleme hakkını herkesten çok kendilerinde görmüşlerdir. Genellikle kendilerini, 'hasta toplum' karşısında 'doktor' olarak konumlandırmışlardır.

Araştırmalarda karşılaşılan diğer bir konu da cinselliktir. Cinsellik olgusu, biyolojik-psikolojik bir olgu olduğu kadar aynı zamanda toplumsal ve politik bir olgudur. Kişilerin cinsellik hakkındaki tutumları onların siyasal, ideolojik ve dinsel dünyaları ile ilgili göstergeler barındırır. Nephân Saran'ın çalışması üzerinden dönemin üniversite gençliğinin

⁴⁴ Ahmet Taner Kışlalı: a.g.e, s. 176.

⁴⁵ Nermin Abadan: a.g.e, s. 36.

⁴⁶ Özer Ozankaya: a.g.e, s. 32.

⁴⁷ Özer Ozankaya: a.g.e, s. 53.

cinsellikle ilgili tutumlarına bakıldığında öğrenciler % 80 oranında sınırsız cinsel özgürlüğü ‘yanlış’ bulunduğu ancak ‘flört’ tipi arkadaşlığı ‘doğru’ bulunduğu görülmektedir. Öğrencilerin % 80’ni flört tipi arkadaşlığı ‘doğru’ bulunduğunu söylediği halde % 40 gibi yüksek bir oranı daha önce flört etmiş biriyle evlenmeyeceğini dile getirmiştir.⁴⁸ Nermin Abadan’ın çalışmasındaki “Müstakbel eşinizin karşı cinsten yakın arkadaşları olması, evlenme kararınızı etkiler mi?” şeklindeki soruya Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri % 54, Hukuk Fakültesi öğrencileri % 62 ve ODTÜ İdari İlimler Fakültesi % 43 oranında ‘evet’ etkiler cevabını vermiştir.⁴⁹

Yukarıda ortaya konan verilere ışığında öğrenciler cinsellik konusunda ‘ikircikli’ bir düşünceye sahiptirler. Öğrencilerin bu konudaki ‘tutumları’ ve ‘davranışları’ arasında paradoksal bir durum söz konusudur. Bir anlamda öğrencilerin bu konuda tutumlarının ‘özgürlükçü’ ama davranışlarının ‘muhafazakâr’ olduğu söylenebilir. Bu ‘yaralı bilinç’⁵⁰ başka bir ifade ile ‘arada kalmışlık’ durumu üç yüz yıllık modernleşme serüvenimizle açıklanabilir. Modernleşme süreci ile beraber kişiler ‘modern-geleneksel’ ve ‘seküler-dinsel’ değerler arasında sıkışmış görünmektedir.

SONUÇ

Gençlik, bireyin yaşamının en dinamik dönemine karşılık gelmektedir; dolayısıyla bu döneme dair sabit tanımlamalar yapmak güçleşmektedir. Gençlik döneminin alt ve üst yaş sınırları zamana ve mekâna göre değişiklik göstermektedir. Sözelimi 1940’lar Türkiye’sine bakıldığında on dört yaşındaki bir birey yetişkin olarak kabul edilirken günümüzde çocuk olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde Afrika’da genç olarak kabul edilen bir birey Avrupa’da çocuk kategorisinde değerlendirilebilmektedir. Ancak bütün bunlara rağmen AB ve UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar 15-29 yaş aralığındaki bireyleri genç olarak kabul etmektedir.

Değişen yaş aralığında olduğu gibi gençliğin üstlendiği misyon da zamanla değişmiştir. Osmanlı dönemi ve 1960’lar Türkiye’sinde gençlik farklı görevler üstlenmiştir. Osmanlı’da gençlik hareketleri devleti kurtarmak maksadı ile ortaya çıkarken daha sonra cumhuriyetle beraber devleti koruma ve kollama görevini üstlenmiştir. Ancak, 1960’tan sonra gençlik, daha etkin bir muhalefet yapmaya başlamış ve hatta zaman zaman bizzat rejim karşıtı faaliyetlerin içerisinde bulunmuştur. 1960’ta başlayan ve 1980’de sona eren bu süreçte gençlik Türk siyasetinin önemli bir aktörü olarak siyaset sahnesindeki yerini almıştır.

Türkiye gençlik hareketleri tarihinde 1960-1970 arası dönem birçok noktada önemli bir dönemdir. 1960 öncesinde ‘rejimin yılmaz bekçileri’ olarak konumlandırılan gençler; 1960’tan sonra rejime karşı tehdit olarak algılanmaya başladılar. 1960’lara kadar üniversite öğrencisi olmak beraberinde birçok imtiyaza sahip olmayı da getiriyordu. Ancak üniversite öğrenci nüfusunun artmasıyla beraber bu imtiyaz kaybolmaya başladı. Öğrenci nüfusunun

⁴⁸ Nephân Saran: a.g.e, s. 62.

⁴⁹ Nermin Abadan: a.g.e, s. 67.

⁵⁰ Daryus Shayegan: *Yaralı Bilinç: Geleneksel Toplumlarda Kültürel Şizofreni*, Çev. Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul, 2014.

artması hem üniversiteye girmeyi zorlaştırıyor hem de öğrencilik koşullarının kötüleşmesine sebep oluyordu. 1960'ların başında bu problemlere karşı muhalefet eden, bu bağlamda eğitim sisteminde ve üniversite koşullarında iyileştirme talep eden gençler 60'ların sonuna doğru ülke sorunları ile ilgilenmeye başladılar. 60'ların ilk yıllarında boykot ve işgallerde genellikle üniversite reformu talep edilmiş; ancak 68'den başlayarak talepler sistemi topyekûn dönüştürme gayesine evrilmiştir.

1960 sonrasında gençliğin yaşadığı dönüşümlerin arkasında hem Türkiye'de hem de Batı dünyasında cereyan eden olayların etkili olduğu bilinmektedir. Öncelikle 1961 Anayasası'nın yarattığı özgürlükçü ortam gençlerin hareket alanlarını genişletmiş ve Milli Birlik Komitesi'nin gençlere karşı takındığı pozitif tutum gençlerin özgüvenlerini güçlendirmiştir. Bu dönemde ABD'de öğrenciler ve siyahiler öncülüğünde gelişen 'sivil haklar hareketi', Vietnam Savaşı karşıtı hareket ve Avrupa'da öğrencilerin ve işçilerin öncülüğünde gelişen 'sınıfsal hareket' Türkiye'deki öğrencilere birçok noktada ilham kaynağı olmuştur. Dolayısıyla hem içerdeki hem de dışarıdaki toplumsal koşullar bu dönemde gençliğin güçlü bir siyasal aktör olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.

1959-1971 yılları arasında Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde yapılan ampirik araştırmalardan yola çıkarak bu dönemin 'üniversite gençliği'nin toplumsal kökenleri ile ilgili şu çıkarımlarda bulunulabilir: 1. Öğrencilerin ebeveynlerinin aylık gelirleri ve meslek grupları göz önüne alınarak öğrencilerin sınıfsal olarak 'orta sınıf'a mensup oldukları söylenebilir. 2. 1960'larda toplam nüfusun yaklaşık üçte biri okur yazar dahi değilken öğrencilerin ebeveynleri yüksek oranda üniversite ve yüksek okul mezunlardır. 3. Dolayısıyla öğrencilerin, eğitim seviyesi yüksek toplumsal bir katmandan geldikleri ifade edilebilir. 4. Öğrencilerin yaşadıkları yerleşim yerlerinin dağılımı ağırlıklı olarak 'kent' olduğu için dönemin gençliğinin 'kent kökenli' olduğu görülmektedir. 5. 'Eşit oy hakkı' ve 'halkın yönetime katılımı' noktasındaki tutumlarına bakıldığında öğrencilerin 'seçkinci' eğilimlerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. 6. Kadın-erkek ilişkileri noktasındaki tutumlarında bir "arada kalmışlık" söz konusudur. Üniversite gençliğinin bu konuda modern ve muhafazakâr değerler arasında sıkıştıkları söylenebilir.

Kısaca, yukarıda verilen bilgiler ışığında dönemin üniversite gençliğinin 'orta sınıf', 'seçkinci', 'kentli', 'gelir düzeyi yüksek', 'eğitim seviyesi toplumun ortalamasının üzerinde' 'sekülerleşmeye açık' toplumsal özellikler taşıdığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abadan, Nermin, *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1961.
- Aktan, Hamza, “Olmaya ‘Gençlik’ Cihanda”, *Birikim*, S. 196, s. 52-54.
- Alemdaroğlu, Ayça, “Bir ‘İmkan’ Olarak Gençlik”, *Birikim*, S.196, s. 21-29.
- Aslan, Zerrin, “Geçmişten Bugüne Eleştirel Bir Orta Sınıf Değerlendirmesi”, *Toplum ve Demokrasi*, Yıl 6, Sayı 13-14, Ocak-Aralık, 2012, s. 55-92.
- Avcı, Nazmi, *Toplumsal Değerler Ve Gençlik*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007.
- Boratav, Korkut, *1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar Ve Bölüşüm*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995.
- Çelik, Kezban, “Genç Olmak Zor İş: Türkiye’de Genç Olmayı Etkileyen Bazı Unsurlar”, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1, C: 1, S: 1, s. 26-45.
- Erdoğan, Aynur, *Yurtdışı Eğitim ve Türk Modernleşmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2013.
- Gilbert, Denis, *The American Class Structure In An Age Of Growing Inequality*, Thomson/Wadworth, Belmont, 2003.
- Gür, Bekir S., Dalmış, İbrahim, Boz, Nevel, Kırmızıdağ, Nur , Çelik, Zafer, *Türkiye’nin Gençlik Profili*, Seta Yayınları, Ankara, 2012.
- Gürses, Fulya ve Gürses, Hasan Basri, *Dünya’da Ve Türkiye’de Gençlik*, Der Yayınları, İstanbul, 1979.
- Jedlowski, Paolo, “*Becoming A Sociologist in Italy*”, *The Disobedient Generation: Social Theorist in the Sixties*, Edt. by. Alan Sica and Stephen P. Turner, Chicago, The University of Chicago Press, 2005, s. 141-155.
- Kabacalı, Alpay, *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, Gürer Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2007.
- Kaçmazoğlu, H. Bayram, *27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türkiye’de Siyasal Fikir Hareketleri*, Birey Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul, 2000.
- Karadeniz, Harun, *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, Belge Yayınları, 8.Baskı, İstanbul, 1995.
- Kentel, Ferhat, “Türkiye’de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası”, *Birikim*, S. 196, s. 11-17.
- Kışlalı, Ahmet T., *Öğrenci Ayaklanmaları*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.
- Köknel, Özcan, *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği*, Bozok Matbaası, İstanbul, 1970.
- Kurtaran, Yörük, Nemutlu, Gülesin ve Yentürk, Nurhan, “*Gençler Hakkında, Gençler İçin, Gençlerle*”, Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları (İç), Der: Nurhan Yentürk, Gülesin Nemutlu ve Yörük Kurtaran İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, 2012. İstanbul, s. 3-20.

Lüküslü, Demet, “Farklı Kitaplardan Farklı Açılardan ‘Gençlik’ Analizleri”, *Birikim*, Sayı. 196, s.69-72.

Lüküslü, Demet, *Türkiye’de Gençlik Miti*, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013.

Mardin, Şerif, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Neyzi, Leyla “Nesne ya da Özne? Türkiye’de ‘Gençliğin’ Paradoksu”, *Ben Kimim: Türkiye’de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*, Çev. Hande Özkan, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2011, s.103-140.

Ozankaya, Özer, *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, SBF Yayınları, Ankara, 1966.

Saran, Nephân, *Üniversite Gençliği*, İÜEF Yayınları, İstanbul, 1975.

Shayegan, Daryus, *Yaralı Bilinç - Geleneksel Topumlarda Kültürel Şizofreni*, Çev. Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul, 2014.

Tanilli, Server, “98’de, 68’li Olmak”, *68’in 30. Yılı Dünya Gençlik ve Türkiye Sempozyumu*, 68’liler Vakfı Yayınları, İstanbul,1998, s. 18-21.

Taylak, Muammer, *Saltanat, 2. Meşrutiyet ve 1.Cumhuriyet’te Öğrenci Hareketleri*, Başnur Matbaası, İstanbul, 1969.

Touraine, Alain, *The May Movement: Revolt and Reform*, Translated by. Leonard F. X. Mayhew, New York, Random House, 1971.

TÜİK, İstatistik Göstergeler, <http://www.tuik.gov.tr>